

Dossier de premsa **FUNDACIÓ JAUME BOFILL**

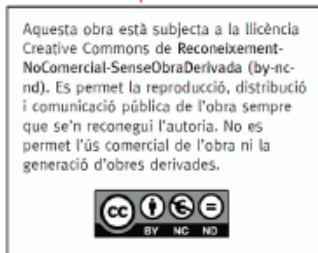
Bases per repensar un nou sistema de beques i ajuts per a Catalunya

Estat de la qüestió i propostes de canvi i innovació

Xavier Martínez- Celorrio, professor de sociologia de l'educació a la Universitat de Barcelona

MAIG 2015

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

Edició a cura de:
Fundació Jaume Bofill, 2015
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Primera edició: maig de 2015
Autor: Xavier Martínez-Celorrío
Coordinació de continguts: Mònica Nadal i Laura Morató
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

La Fundació Jaume Bofill impulsa el projecte #AlterBEQUES

Tenim un sistema de beques insuficient pel que fa la cobertura, amb un mal disseny, sense qualitat de gestió i inefectiu pel seu baix impacte equitatiu i territorial. En un escenari de crisi econòmica, precarització i augment dels costos privats, cal repensar un nou sistema públic de beques més ajustat a les demandes d'equitat i diversitat que ens exigeix la societat del coneixement.

En el futur ens imaginem una necessària millora o revolució en quantitat, qualitat i diversitat. Els objectius 2020 per reduir l'abandó prematur i incrementar l'èxit escolar no s'entenen sense augmentar la inversió en beques múltiples i diverses com a aposta ferma que combina equitat, singularitat i excel·lència.

El **projecte #AlterBeques** neix per revisar el sistema de beques i altres modalitats de finançament individual (crèdits, subvencions, etc.). El seu objectiu és avaluar el sistema actual i explorar models provats amb èxit en altres indrets, tot analitzant la seva viabilitat en el context català, per poder proposar modalitats alternatives més ajustades a la necessitats actuals.

En el marc d'aquesta iniciativa, s'ha revisat el sistema de beques a Catalunya, els graus de cobertura, insuficiències i desajustos, per proposar un primer mapa de propostes de futur. El resultat d'aquesta revisió és l'Informe Breu *Les beques a examen*, de Xavier Martínez-Celorio.

El projecte s'articula al voltant del web www.alterbeques.cat coordinat per la sociòloga i investigadora Claudia Vallvé. El web del projecte és l'espai de treball, de recull i anàlisi de les informacions sobre els sistemes de suport a l'estudi d'arreu del món i l'espai de diàleg entre persones interessades.

Hi trobareu experiències, fitxes de casos, entrevistes i altres documents de valor per a professionals, investigadors i públic divers interessat en avançar en models alternatius de suport a l'educació al llarg de la vida.

Xavier Martínez-Celorio és professor de sociologia de l'educació a la UB, investigador del Grup de Recerca en Creativitat, Innovació i Transformació Urbana-CRIT i autor de l'informe *Les beques a examen. Repensar el sistema d'ajudes a l'estudi*. Col·lecció Informes Breus núm. 61, Fundació Jaume Bofill.

Resum dels resultats principals

INVERSIÓ PÚBLICA EN BEQUES

1. Catalunya i Espanya haurien de duplicar la seva inversió en beques per equiparar-se amb la Unió Europea. Hauria de ser un objectiu pel 2020 en el marc de l'estratègia europea per l'educació i la formació.

La mitjana d'inversió en beques a la Unió Europea és del 7,5% de la despesa pública educativa total (2011). Catalunya destinava el mateix any un 3,5%, molt similar a la mitjana d'Espanya (3,8%). Per equiparar-se a la mitjana europea, Espanya hauria d'invertir 1.925 milions d'euros més i Catalunya 300 milions d'euros més, només en ajudes directes als estudiants (excloent ajudes de menjador i altres prestacions) i sempre en relació a la seva despesa pública educativa total (no en relació al PIB). (pàg. 9)

2. En plena crisi (2009- 2015), Espanya ha retallat 575 milions en beques i ajudes escolars (- 28,9%). Molt més del total retallat en educació (- 13,6%).

La retallada acumulada expressa el nul compromís del Govern central per l'equitat i per assolir els objectius 2020 des de la igualtat d'oportunitats. Al contrari, la reforma Wert de les beques (RD 1000/2012) encara no ha presentat un estudi d'impacte que quantifiqui la reducció de la despesa i els seus efectes en l'equitat d'accés entre els estudiants, tal i com li ha demanat el Consell d'Estat. (pàg. 10 i 11)

3. En canvi, a Catalunya s'ha estabilitzat la inversió global en beques i ajudes en torn als 300 milions (2009- 2013). Ara bé, s'ha reduït la inversió en els ensenyaments no universitaris mentre que s'ha incrementat en els universitaris.

A Catalunya, la retallada en beques i ajudes s'ha produït en els etapes no universitàries: entre el curs 2009-10 i el 2012-13 s'han retallat 49,6 milions (-24%) en ajudes a l'estudi pels costos indirectes (beques-menjador, transport i altres ajudes pedagògiques). Però queda compensada per l'augment en beques universitàries, amb un augment de 50 milions que ha estat repartit quasi a la meitat entre el Ministeri (MECD) i la Generalitat amb el nou programa *Equitat*, posat en marxa el curs 2012-13. (pàg. 12 i 13)

RETORN SOCIAL, COBERTURA I EQUITAT

4. El sistema de beques no està plantejat per prevenir el fracàs i l'abandó prematur: a Espanya exclou al 32% dels estudiants entre 12- 24 anys.

El sistema de beques exclou una part de l'alumnat que més podria requerir d'aquest suport:

- el sistema exclou als repetidors de curs malgrat que el 53% dels fills de famílies desafavorides han repetit curs abans dels 15 anys.
- el sistema no té en compte la possibilitat de recuperar els abandons entre 18-24 anys malgrat que el 79% dels abandons viuen en llars que arriben a fi de mes amb dificultat o molta dificultat

Paradoxalment és la franja on el sistema de beques més hauria de centrar els seus esforços i on més marge hi ha de millora per la recuperació educativa.

Es produeix un efecte de "doble distorsió" donat que un mecanisme pensat per compensar la desigualtat d'oportunitats també exclou als qui més la pateixen. (pàg. 14)

5. L'exclusió del 32% d'estudiants més vulnerables a la secundària i la concentració de la inversió en beques en l'etapa universitària tenen un efecte reproductor de la desigualtat.

A Catalunya, **només el 8% dels joves han obtingut una beca al llarg dels estudis secundaris** (etapa determinant en la selecció de trajectòries educatives). En canvi, un cop produïda la selecció d'accés als estudis superiors, **el 30% dels joves universitaris** han obtingut alguna beca al llarg dels seus estudis.

Aquest desequilibri fa que la despesa pública en beques sigui regressiva a Espanya (té impacte positiu sobre les rendes més altes en detriment de les rendes més baixes). Alhora, l'impacte redistributiu del sistema de beques és molt modest, 30 vegades menor que la despesa pública total en educació. (pàg. 15)

6. Les beques tenen un efecte positiu per a l'ascens social: quantes més etapes educatives becaades s'hagi gaudit, majors probabilitats d'ascens social.

El 21% dels joves catalans entre 28-34 anys han gaudit de 2 o més etapes amb beca i assoleixen fins un 53% de taxa d'ascens social al 2012, molt per sobre de la mitjana d'ascens social del conjunt (32%). Mentre l'herència o reproducció de classe dels qui no ha tingut cap beca és del 21%, entre els joves amb 2 o més etapes becaades és la meitat (10%)

Les beques incrementen un 28% la possibilitat de graduar-se en la secundària post obligatòria quant més baix sigui el nivell cultural i de renda familiar (fills de mares amb estudis primaris amb feines poc qualificades). Per tant, malgrat la insuficient dotació i cobertura, el sistema espanyol de beques contribueix a trencar el cercle tancat de l'herència social de l'extrem més baix. (pàg. 16)

MODEL COMPETENCIAL I TRANSPARÈNCIA DE DADES

7. El sistema de beques a Espanya segueix un model centralista, unitari i simètric que ha generat un conflicte històric competencial amb Catalunya, que pot gestionar però no fer la convocatòria de beques.

El model centralitzat estableix uns llindars de renda familiar baixos que són més abundants en les comunitats autònomes més pobres però que exclou una part de les famílies de renda baixa de les comunitats autònomes més riques i amb un cost de la vida més elevat (Illes Balears, Madrid, Navarra, Catalunya o La Rioja).

La transferència de competències en beques al País Basc és va fer dos mesos després de la transferència a Catalunya, al 1985. Totes dues transferències depenen d'un mateix precepte legal però l'Estat va concedir el poder de convocatòria al País Basc i no pas a Catalunya. D'aquí que, en aquests moments s'acumulin dos conflictes d'inconstitucionalitat plantejats per la Generalitat de Catalunya contra el RD 1721/2007 i el RD 609/2013. (pàg. 17)

8. La dispersió de les fonts de dades sobre beques, la falta d'homogeneïtzació, i la no existència d'un registre de becaris, dificulta conèixer l'abast, cobertura i retorn social de la inversió en beques.

L'estadística espanyola de beques és un laberint de contradiccions i manca d'harmonització. Les diferents bases de dades del Ministeri no coincideixen entre sí (com l'**Estadística de Becas** o l'**Estadística de Gasto Público en Educación**), tampoc són coherents amb les dades de la **CRUE (Conferència de Rectors)**, ni amb les dades que Espanya envia a **Eurostat**.

Per complicar encara més la manca de transparència, la Generalitat de Catalunya mai ha comunicat al Ministeri la despesa pública de les beques-menjador i de transport. De tal forma que Catalunya ha subestimat la seva despesa en no oferir

un recompte total, integrat i actualitzat de totes les inversions en beques i ajudes. Part de la recerca de *Les beques a examen* ha consistit en recomptar totes les partides universitàries o no universitàries contrastant les fonts i entrevistant-nos amb els responsables d'Ensenyament, d'AGAUR i d'Economia i Coneixement. (pàg. 18)

REPENSAR UN MODEL MÉS POTENT DE BEQUES QUE IMPULSI LA IGUALTAT EFECTIVA D'OPORTUNITATS EN EL NOU CONTEXT ACTUAL

El treball posa de manifest la necessitat de repensar el sistema de beques i ajuts actual, per garantir la cobertura necessària i l'equitat. Això implica destinar majors recursos, redissenyar les beques ja existents, dissenyar-ne de noves, avaluar els resultats,... S'apunten aquí algunes orientacions i propostes per obrir un debat imprescindible:

- L'objectiu de **duplicar la inversió en beques per l'any 2020** ha de formar part de l'estratègia catalana dels objectius Europa 2020.
- La Generalitat de Catalunya ha de **crear un Comissionat de Promoció Educativa** de caire inter-departamental **que desenvolupi l'article 158.2.b de la LEC** (Llei d'Educació de Catalunya) que preveu un sistema propi de beques i ajudes a l'estudi.
- Cal aprovar la **renda garantida per a famílies pobres** amb menors que integraria totes les prestacions, rendes mínimes i ajudes que avui estan disperses i fraccionades (com les mal anomenades "beques-menjador"). Seria una mesura unificada i gestionada des del Departament de Benestar Social i Família.
- La cobertura i les quanties de les beques en els ensenyaments secundaris i universitaris han d'augmentar per cobrir la major demanda potencial que avui queda fora dels barems tan baixos de renda del decret Wert (RD 609/2013). **Catalunya ha de tenir capacitat per establir els seus propis barems vinculats al cost de la vida i la mitjana salarial amb un esquema de màxima progressivitat.**
- Cal introduir **noves modalitats de beca de reforç i estímul per evitar el fracàs i l'abandó als ensenyaments secundaris**. Beques per cobrir els costos de capital econòmic dels ensenyaments però també amb tutorització, seguiment i contra-prestacions comunitàries per guanyar capital social i cultural
- Donada la poca equitat en el finançament universitari i el baix retorn públic dels llicenciats a Espanya en relació a la resta de països del nostre entorn, **convé introduir mecanismes de recuperació de costos amb un esquema similar al BAFÖG alemany en les especialitats més cotitzades en el mercat de treball.**
- Cal **crear un Registre de Becaris que unifiqui tots els ensenyaments amb un sistema àgil que informi del dret a beca** en el mateix moment de les matriculacions. Implicaria interconnectar les bases de dades per tal d'oferir un servei fàcil de tramitació, registre i recuperació d'alumnes i famílies que no demanen beca malgrat tenir-ne dret

Majors quanties, major cobertura preventiva, major estímul a no abandonar, major singularització i més recuperació de costos... són propostes innovadores a debat d'un futur sistema de beques per guanyar en equitat i lluitar contra el cercle tancat de les desigualtats i l'herència social. (pàg. 19 a 26)

PRESENTACIÓ

Per primer cop, sumem totes les partides de beques i ajudes que estan en fonts disperses a Catalunya

Aquest informe es centra en el sistema de beques i ajudes del sistema educatiu reglat per obtenir els títols oficials, quedant fora de la nostra anàlisi tota l'esfera de beques dels estudis no-reglats, les beques d'inserció laboral i les beques d'empresa.

Per primer cop a Catalunya, hem sumat totes les partides de beques i ajudes que apareixen en fonts disperses. Hem constatat que, en general, l'estadística oficial sobre beques a Espanya i Catalunya és un complex laberint difícil de desxifrar sinó és a base d'una pacient contrastació de múltiples fonts.

Aquest exercici ha suposat:

- revisar totes les Memòries del Departament d'Ensenyament (que inclouen les etapes no universitàries amb fons propis, del Ministeri, del Consorci de Barcelona i dels Consells Comarcals),
- revisar les estadístiques de beques universitàries del Ministeri territorialitzades i gastades a Catalunya, i
- revisar les Memòries d'AGAUR amb fons propis de la Generalitat adreçades a l'alumnat.
- També hem afegit les partides de *Transport no obligatori*, *Ajudes de menjador obligatòries* i *Ajudes de menjador no obligatòries (conegudes com a "beques-menjador"* ⁽¹⁾) que la Generalitat i els Consells Comarcals no comuniquen al Ministeri i que mai no són integrades en les estadístiques estatals de beques i ajudes.

En general, l'estadística oficial sobre beques a Espanya i Catalunya és un complex laberint difícil de desxifrar sinó és a base d'una pacient contrastació de múltiples fonts. Mai abans s'havia recomptat la inversió total en beques. És un resultat inèdit i original perquè suma les beques universitàries i no universitàries (pàg.

Què són les beques i ajudes a l'estudi?

L'equitat de l'educació pública consisteix en oferir a tots per igual un servei educatiu que no estigui limitat per les capacitats econòmiques individuals. Les beques i ajudes a l'estudi són **un instrument fonamental per compensar les desigualtats econòmiques de partida** i possibilitar l'accés i continuïtat dels alumnes en el sistema educatiu reglat.

Cal diferenciar entre ajudes a l'estudi i les beques. Les *ajudes a l'estudi* són prestacions assistencials que s'atorguen per compensar les baixes condicions socio-econòmiques de partida dels estudiants. En canvi, les *beques* tenen en compte la baixa condició socio-econòmica de partida i, alhora, estan condicionades i/o orientades al rendiment acadèmic dels beneficiaris.

El sistema de beques està directament relacionat amb el dret efectiu a l'educació com a vehicle material d'igualtat d'oportunitats, tant pel que fa als ensenyaments gratuïts com als ensenyaments reglats no gratuïts (cobrint els seus costos i possibilitant la promoció acadèmica).

Les beques **tracten de cobrir els costos directes** (matrícula i materials), **indirectes** (mobilitat, transport i residència) i **els costos d'oportunitat** (salari deixats de percebre per estar estudiant).

El rendiment acadèmic exigible ha estat al centre de la polèmica en la recent reforma liderada pel ministre Wert (Reial Decret 609/2013). Les *beques* tenen com a objectiu evitar l'exclusió i abandó educatiu per raons socio-econòmiques i exigeixen un aprofitament acadèmic mínim d'aprobat. La seva funció no és fixar un llindar d'aprofitament sinó garantir la igualtat real d'oportunitats on poder competir pels estàndards acadèmics des d'un mateix punt de partida

¹ Tal i com diu la normativa existent, els *ajuts de menjador obligatori* el reben tots els infants escolaritzats fora del seu municipi. Cobreix la totalitat del cost de menjador i no està en funció de la renda familiar. En canvi, els *ajuts de menjador no obligatori* es donen en funció de les condicions socioeconòmiques i familiars de l'alumne/a i gairebé sempre l'ajut és per un 50% del cost del menjador escolar.

econòmic. Per tal d'incentivar i recompensar l'alta capacitat i l'alt aprofitament acadèmic existeixen els *premis o beques a l'excel·lència*.

Taula 1. Modalitats i concepcions del finançament educatiu

Forma de finançament	Modalitats
<i>1. Dimensió social i/o compensatòria</i>	
Finançament via oferta	SUBVENCIÓ DE MATRÍCULA
Finançament via demanda	SUBVENCIÓ DE LLIBRES DE TEXT
	SISTEMA DE BEQUES <i>Per necessitat econòmica</i> <i>Per excel·lència i mèrit</i> <i>Per mobilitat acadèmica</i>
	DESGRAVACIONS FISCALS
	PRESTACIONS FAMILIARS
	VALS o XECS ESCOLARS
<i>2. Concepció préstec o fons capitalitzable</i>	
Finançament amb recuperació de costos	CRÈDITS EDUCATIUS HIPOTECARIS
	PRÉSTEC-RENDA o BECA-SALARI
	IMPOST AL TITULAT
Finançament al llarg de la vida	COMPTES INDIVIDUALS DE FORMACIÓ

Font: elaboració pròpia

Les beques i ajudes a l'estudi estan vinculades als sistemes de finançament de l'educació que tenen diferents modalitats, sintetitzades en la taula 1.

- **El finançament via oferta** depèn de com els Estats determinin quines etapes educatives seran considerades gratuïtes i universals i quines no. Per a les etapes no gratuïtes, la modalitat més comuna és la subvenció de matrícula o places que permet fixar preus públics per sota del cost real i eximir del pagament de la matrícula sota determinades condicions.
- En **el finançament via demanda** trobem encaixat el sistema de beques com a un sistema compensatori dependent de les rendes familiars i de l'aprofitament acadèmic.
- Una altra concepció és el **finançament amb recuperació de costos** que inclou diferents modalitats (crèdits, préstec-renda o impostos).

Principals resultats

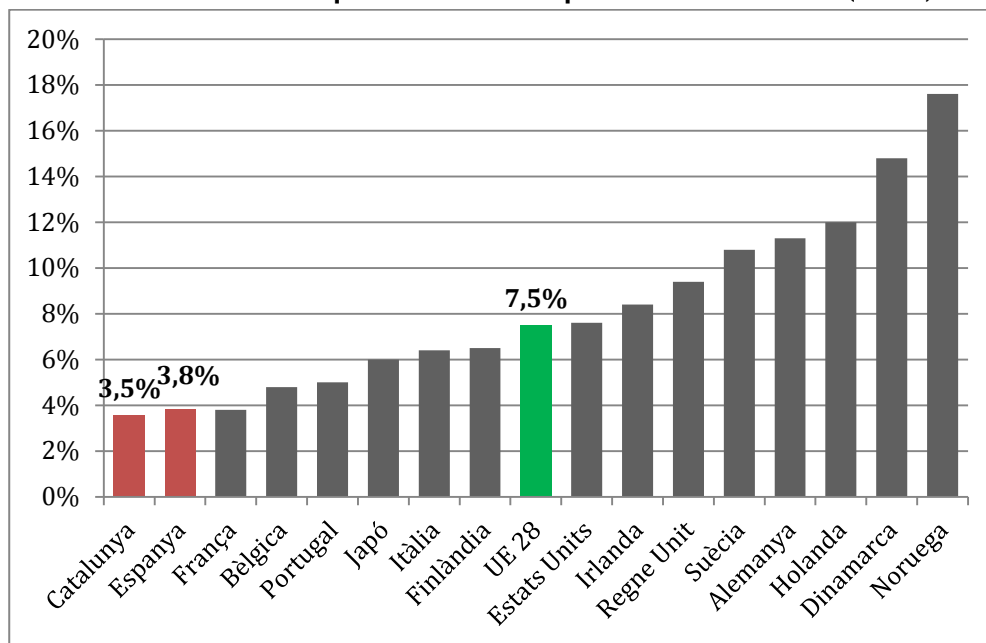
1. CATALUNYA I ESPANYA HAURIEN DE DUPLICAR LA SEVA INVERSIÓ EN BEQUES PER EQUIPARAR-SE AMB LA UNIÓ EUROPEA. HAURIA DE SER UN OBJECTIU PEL 2020

Al 2011, la mitjana d'inversió en beques a la Unió Europea és del 7,5% de la despesa pública educativa total. Catalunya destinava el mateix any un 3,5%, molt similar a la mitjana d'Espanya (3,8%).

Les dades dels països estrangers del gràfic 1 es refereixen a les ajudes i transferències directes als estudiants sense tenir en compte les desgravacions fiscals i/o les prestacions que poden rebre les famílies. Les dades de Catalunya i Espanya, per contra, inclouen les ajudes familiars conegudes popularment com a *beques-menjador* i d'altres. Per tant, els percentatges reals a comparar encara s'haurien d'ajustar a la baixa.

Per equiparar-se a la mitjana europea, Espanya hauria d'invertir 1.925 milions més d'euros i Catalunya, 300 milions més d'euros només en ajudes directes als estudiants (i exclouent ajudes de menjador i altres prestacions). Sempre en relació a la seva despesa pública educativa total (no sobre el seu PIB).

Gràfic 1. Inversió en beques sobre la despesa educativa total (2011)

Font: Eurostat - EDTR DataBase

2. EN PLENA CRISI (2009- 2015), ESPANYA HA RETALLAT 575 MILIONS EN BEQUES (- 28,9%). MOLT MÉS DEL TOTAL RETALLAT EN EDUCACIÓ (- 13,6%).

Amb dades oficials del Ministeri, la retallada en beques i ajudes a Espanya és de 575 milions d'euros (-28,9 %) com a diferència entre la despesa liquidada al curs 2009-10 (columna 2) i la despesa pressupostada al curs 2014-15 (columna 1).

Taula 2. Despesa pública en beques i ajudes a Espanya (2009- 2015). Milions d'euros

Curs escolar	Any fiscal	(1) Pressupost	(2) Despesa pública real	(3) Estadística Beques	(4) Transferència a les llars
2009-10	2010	1.404,1	1.988,7	1.681,7	1.402,6
2010-11	2011	1.599,3	1.925,2	1.854,0	1.440,3
2011-12	2012	1.748,4	1.753,0	1.547,7	1.284,3
2012-13	2013	1.547,7	s.d.	s.d.	1.252,6
2013-14	2014	1.472,9	s.d.	s.d.	1.465,8
2014-15	2015	1.413,5	s.d.	s.d.	s.d.

Font: (1) MECD, Datos y cifras; (2) MECD, Estadística del Gasto Público en Educación; (3) MECD, Estadísticas de la educación. Becas y ayudas al Estudio; (4) MECD, Datos y cifras. Nota: s.d. Sense dades

El govern del PP es regeix per una estricta disciplina pressupostària que implica no gastar més d'allò pressupostat inicialment. Al curs 2011-12 ja s'hi observa l'ajust entre el pressupost (1) i la despesa liquidada real (2) que hem destacat en color verd. Però encara no hi ha dades disponibles des del curs 2012-13 en endavant (columna 2).

Com que és d'esperar que la disciplina de la despesa s'hagi mantingut en els últims anys (ajust entre columnes 1 i 2), podem quantificar la retallada en beques calculada com a la diferència entre la despesa liquidada al curs 2009-10 (2) i la despesa pressupostada al 2014-15 (1).

La disparitat entre fonts estadístiques i la manca d'harmonització que no fa el mateix Ministeri d'Educació, són tot un obstacle per la transparència i la rendició clara de comptes. D'aquí que el nostre criteri (a partir de les pròpies dades del Ministeri) sigui un càlcul objectiu i contrastable.

El curs 2012-13 va ser el punt d'inflexió de major retallada respecte al curs precedent 2011-12. Segons les dades de l'*Estadística de Beques* del Ministeri, en aquest únic any de diferència s'hi van retallar **310,1 milions d'euros a Espanya**. Una retallada centrada en els costos directes de cada ensenyament com matrícula, llibres, materials o taxes (-214,1 milions), els costos indirectes de transport, menjador o manutenció (-65,8 milions) i els costos d'oportunitat (-30,2 milions) o salaris deixats de percebre per estar estudiant.

Taula 3. Retallada per categories de beques i ajudes per part del Ministeri entre 2011- 12 i 2012- 13 a Espanya (en milions d'euros)

Categoria	Retallades
<i>Costos directes</i>	
- Educació bàsica	- 170,8 M
- Ensenyaments post-obligatoris	- 6,8 M
- Ensenyaments universitaris	- 36,5 M
<i>Costos indirectes</i>	
- Ensenyaments post-obligatoris	- 9,2 M
- Ensenyaments universitaris	- 56,6 M
<i>Costos d'oportunitat</i>	
- Ensenyaments post-obligatoris	- 34,4 M
- Ensenyaments universitaris	+ 4,2 M
Total Ministeri	-310,1 M

Font: elaboració pròpia a partir de MECD, Estadísticas de la educación. Becas y ayudas al Estudio.

A Espanya, les retallades en educació entre 2010-2014 sumen 7.257 milions (-13,6%) tenint en compte els pressupostos liquidats i a Catalunya suposen també -13,7% però només entre 2010-2012

Taula 4. Pressupost executat en educació (en milions d'euros)

	2010	2011	2012	2013	2014	Variació
Catalunya	6.870	6.556	5.923	s.d.	s.d.	-13,7%
Espanya	53.329	50.862	46.605	46.010	46.072	-13,6 %

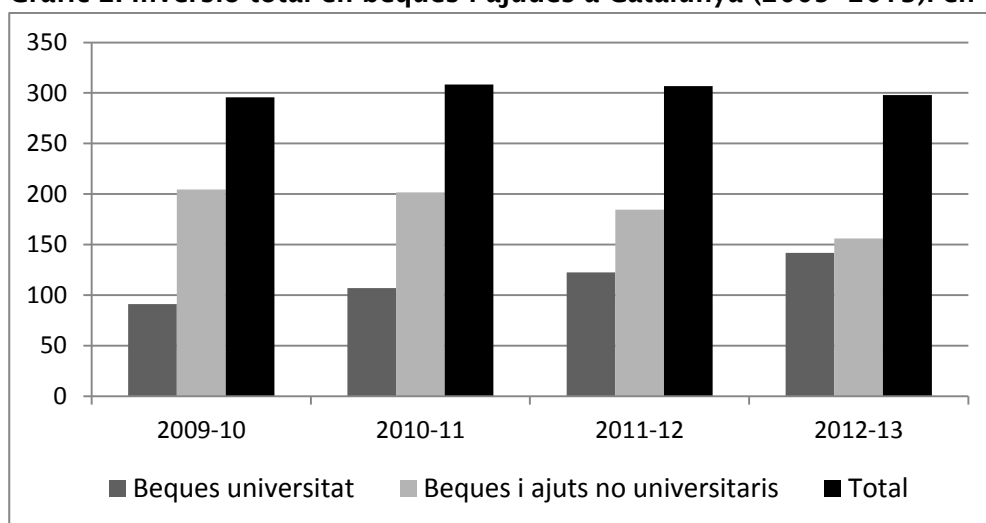
Font: Departament d'Economia i Coneixement, Ministeri d'Economia i Hisenda i MECD (2014), *Estadística del Gasto Público en Educación*.

3. EN CANVI, A CATALUNYA S'HA ESTABILITZAT LA INVERSIÓ EN BEQUES I AJUDES EN TORN ALS 300 MILIONS (2009- 2013), MALGRAT S'HA REDUÏT LA INVERSIÓ EN ELS ENSENYAMENTS NO UNIVERSITARIS

A Catalunya, la retallada en beques i ajudes s'ha produït en els etapes no universitàries: entre el curs 2009-10 i el 2012-13 s'han retallat 49,6 milions (-24%) en ajudes a l'estudi pels costos indirectes (beques-menjador, transport i altres).

Però queda compensada per l'augment en beques universitàries, tal i com recull el gràfic 2. L'augment és de 50 milions que ha estat repartit quasi a la meitat entre el Ministeri (MECD) i la Generalitat amb el nou programa *Equitat* posat en marxa el curs 2012-13.

Gràfic 2. Inversió total en beques i ajudes a Catalunya (2009- 2013): en milions

Font: Generalitat de Catalunya: Memòries del Departament d'Ensenyament i AGAUR; MECD, *Estadísticas de la educación. Becas y ayudas al Estudio*.

Pel que fa a les beques i ajudes en les etapes no universitàries (Taula 5), a Catalunya s'ha reduït la inversió pública de 205,5 milions d'euros al curs 2009-10 fins els 155,9 milions al curs 2012-13. La retallada en aquestes etapes és de 49,6 milions (-24%).

En l'àmbit universitari, la Generalitat va crear el programa de beques *Equitat* al curs 2012-13 per tal de compensar l'augment de les taxes de matrícula. Aquell curs s'hi van beneficiar 19.113 alumnes i es van destinar 23 milions. Al següent curs 2013-14 es va distribuir 27,6 milions d'euros per a un total de 27.731 becaris.

Per accedir a les beques *Equitat*, els candidats han de sol·licitar també la beca del MEC i això fa augmentar la dotació invertida a Catalunya per part del Ministeri. Alhora, el programa *Equitat* ha mantingut el mateix llinar econòmic "zero" que les beques MEC però sense exigir el barem de notes de la reforma Wert. Aquests factors expliquen l'augment de la dotació de les beques universitàries: de 91,2 milions al curs 2009-10 fins als 141,8 milions al curs 2012-13 (+ 50,6 milions).

Taula 5. Inversió pública total en beques i ajudes a Catalunya (en milers d'euros)

	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	
Ensenyaments no universitaris (Generalitat, Ministeri i altres)	<i>Beques: Convocatòries ordinàries</i>				
	Batxillerat	8.457	10.296	10.077	10.206
	Cicles formatius	15.708	20.660	24.708	26.132
	Altres estudis	1.149	1.377	1.101	1.361
	<i>Beques: Convocatòries especials</i>				
	Educació Especial o NEE	14.689	15.904	13.220	12.890
	Llibres de text	11.648	11.600	11.760	0
	Bon rendiment	513	743	780	0
	Residència	86	78	80	0
	Total	52.250	60.658	61.726	50.589
	<i>Altres ajudes pedagògics</i>				
	Convivències ed. especial	216	207	0	0
	Escoles viatgeres	56	55	0	0
	Acollida matinal	2.763	2.227	0	0
	Escoles obertes (*)	610	958	0	0
	Extraescolars	2.865	3.107	0	0
	Escolarització 0-3 (*)	6.900	5.999	0	0
	Reutilització llibres text	8.088	7.633	3.715	0
	Total	21.498	20.186	3.715	0
	<i>Ajudes de transport i menjador</i>				
	Transport obligatori	49.266	48.407	47.051	45.312
	Transport no obligatori	16.965	15.734	15.766	14.020
	Menjador obligatori	23.580	24.238	24.627	13.362
"Beques-Menjador"	41.999	33.236	31.588	32.702	
Total	131.810	121.615	119.032	105.396	
Global no universitaris	205.558	202.459	184.473	155.985	
Universitaris	Beques Generalitat	4.300	3.400	1.900	23.100
	Beques Ministeri	86.900	103.600	120.500	118.700
	Global universitaris	91.200	107.000	122.400	141.800
Total	296.758	309.459	306.873	297.785	

(*) Aquestes partides inclouen les dades del Consorci d'Educació de Barcelona
 Font: Memòries del Departament d'Ensenyament-Generalitat de Catalunya, AGAUR-Generalitat de Catalunya i MECD, *Estadísticas de la educación. Becas y ayudas al Estudio*. Nota: en blau, les partides de la Generalitat i dels Consells Comarcals no comunicades al Ministeri i que no són computades en les estadístiques estatals de beques i ajudes.

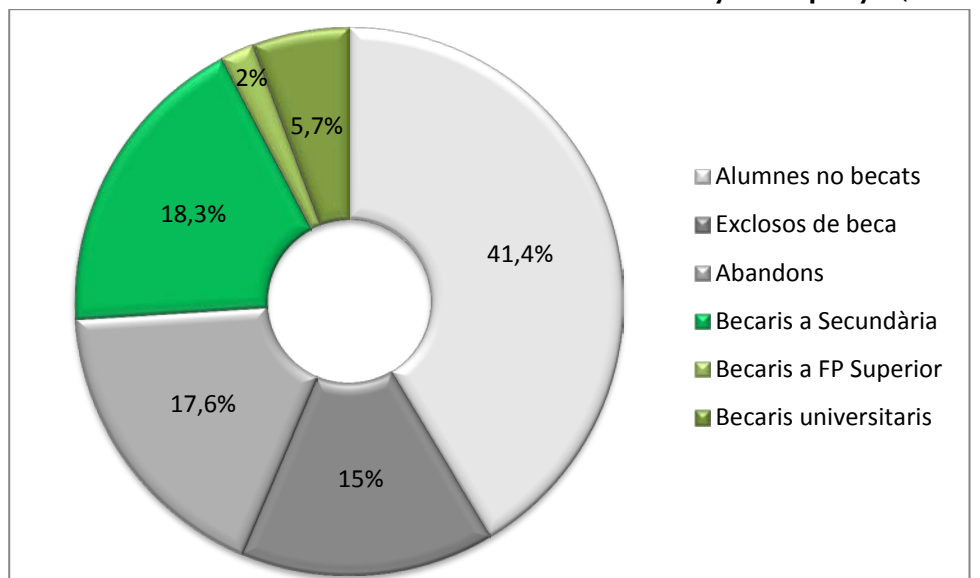
4. EL SISTEMA DE BEQUES NO ESTÀ PLANTEJAT PER PREVENIR EL FRACÀS I L'ABANDÓ PREMATUR: EXCLOU AL 32% DELS ESTUDIANTS ENTRE 12- 24 ANYS.

Els mateixos requisits formals de la convocatòria general de beques a Espanya exclouen als repetidors de curs i no té en compte els abandons en les etapes post obligatòries. Es produeix un efecte de “doble distorsió” donat que un mecanisme pensat per compensar la desigualtat d'oportunitats també exclou als qui més la pateixen:

- Entre els fills de famílies desfavorides, el 53% han repetit.
- El 79% dels abandons entre 18 i 24 anys viu en llars que arriben a fi de mes amb dificultat o molta dificultat.

El gràfic 3 presenta la distribució de tot l'alumnat entre 12-24 anys a Espanya: el 41,4% no té cap mena de beca (2.127.289 estudiants) i el 26% gaudeix d'alguna beca (942.787 a ESO, Batxillerat i FP mitjana; 99.582 a la FP Superior i 293.100 a la Universitat). Els majors de 24 anys amb beca universitària al curs 2011-12 eren 181.484. Són càlculs demogràfics d'elaboració pròpia que el Ministeri d'Educació mai ha realitzat.

Gràfic 3. Distribució dels estudiants entre 12- 24 anys a Espanya (curs 2011- 12)

Font: elaboració pròpia a partir del Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació-MECD

El 15% de tot l'alumnat entre 12-24 anys (773.817 estudiants) queden exclosos de beca per haver repetit (310.052), per estar matriculats en l'educació d'adults (139.000) o són estrangers sense beca (324.315).

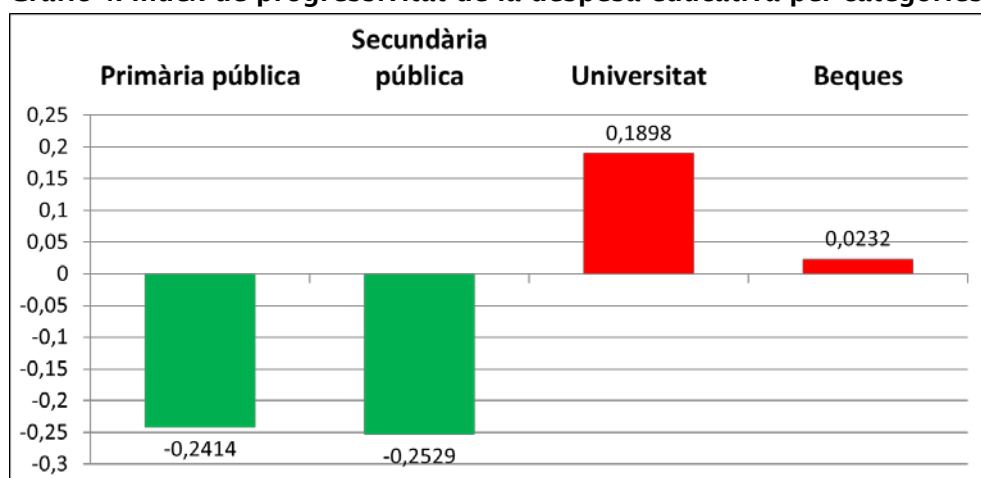
Per últim, el 17,6% ha abandonat després de l'ESO (904.479) i queden enquadrats com a demandants potencials de la nova Garantia Juvenil que no contempla el retorn educatiu cap a títols reglats.

5. L'EXCLUSIÓ DEL 32% D'ESTUDIANTS MÉS VULNERABLES A LA SECUNDÀRIA I LA CONCEN- TRACIÓ DE LA INVERSIÓ EN BEQUES EN L'ETAPA UNIVERSITÀRIA TENEN UN EFECTE REPRO- DUCTOR DE LA DESIGUALTAT.

Segons dades de l'*Enquesta a la Joventut de Catalunya 2012*, només el 8% dels joves han obtingut una beca al llarg dels estudis secundaris (etapa determinant en la selecció de trajectòries educatives). En canvi, un cop produïda la selecció d'accés als estudis superiors, el 30% dels joves universitaris han obtingut alguna beca al llarg dels seus estudis.

Aquest desequilibri fa que la despesa pública en beques sigui regressiva a Espanya (té impacte positiu sobre les rendes més altes en detriment de les rendes més baixes). **El gràfic 4 mostra com la despesa pública en les etapes primària i secundària públiques són clarament progressives, mentre que és regressiva en l'educació universitària.**

Gràfic 4. Índex de progressivitat de la despesa educativa per categories (Espanya, 2008)

Font: Calero, J. i Gil Izquierdo, M. (2013)

Nota: Els valors positius indiquen regressivitat (les rendes més altes no queden impactades en favor de les rendes baixes). Els valors negatius indiquen progressivitat (les rendes altes reben impacte negatiu en favor de les rendes baixes)

En conseqüència, el sistema espanyol de beques té un impacte redistributiu molt modest (0,0012 mesurat per l'índex de Reynolds-Smolensky), en contrast amb la despesa pública total en educació que és 30 vegades més redistributiva (0,0354).

L'efecte positiu i incentivador de les beques és creixent a mesura que baixa el nivell econòmic de les famílies. El major efecte positiu el trobem entre els becaris amb mares de baix nivell educatiu i amb treball poc qualificat. En aquests casos, gaudir de beca incrementa un 28% la probabilitat d'haver-se titulat en batxillerat o en la FP.

6. LES BEQUES TENEN UN EFECTE POSITIU PER L'ASCENS SOCIAL I LA SUPERACIÓ D'UNA BAIXA HERÈNCIA SOCIAL I CULTURAL: QUANTES MÉS ETAPES EDUCATIVES BECADES S'HAGI GAUDIT, MAJORS PROBABILITATS D'ASCENS SOCIAL.

El 21% dels joves catalans entre 28-34 anys han gaudit de 2 o més etapes amb beca i assoleixen fins un 53% de taxa d'ascens social al 2012, molt per sobre de la mitjana d'ascens social del conjunt (32%).

Mentre l'herència o reproducció de classe dels qui no ha tingut cap beca és del 21%, entre els joves amb més de 2 etapes becaades és la meitat (10,7%).

Taula 6. Mobilitat social segons etapes becaades en la trajectòria educativa entre els joves 28-34 anys a Catalunya (2012)

	%	Ascens	Herència	Horitzontal	Descens	Total
Cap beca	72	27,3	21,3	9,4	42,0	100
Una etapa becaada	7	25,0	23,7	13,2	38,2	100
Dos etapes becaades	15	52,6	14,5	11,2	21,7	100
> Dos etapes becaades	6	53,6	10,7	10,7	25,0	100
Total	100	31,8	18,5	10,8	38,9	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya, 2012

Les beques incrementen un 28% la possibilitat de graduar-se en la secundària post obligatòria quant més baix sigui el nivell cultural i de renda familiar (fills de mares amb estudis primaris amb feines poc qualificades). Per tant, malgrat la insuficient dotació i cobertura, el sistema espanyol de beques contribueix a trencar el cercle tancat de l'herència social de l'extrem familiar més baix i pobre.

La insuficient quantia en les etapes no universitàries (a Andalusia una mitjana de 816€ a Catalunya de 355€ i a Madrid de 293€ al curs 2010-11), els requisits exclusors i un disseny que no inclou la tutorització i el seguiment fan que l'efecte positiu sigui tan modest.

7. EL SISTEMA DE BEQUES A ESPANYA SEGUEIX UN MODEL CENTRALISTA, UNITARI I SIMÈTRIC QUE HA GENERAT UN CONFLICTE HISTÒRIC COMPETENCIAL AMB CATALUNYA

Malgrat les diverses reformes de 1983, 2007 i 2013, el sistema de beques espanyol continua sent centralitzat i només el País Basc té plena autonomia de gestió i convocatòria des del 1985.

Taula 7. Evolució del conflictes competencials per les beques

	Estat	Generalitat de Catalunya
1985	RD 305/1985, de 6 de febrer de traspàs de serveis en Universitats	
1994		Recurs 3386/94 al Tribunal Constitucional
1997		Recurs 4710/97 al Tribunal Constitucional
2001	Sentència del Tribunal Constitucional 188/2001	
2008	Real Decret 1721/2007	Recurs 3321-2008 al Tribunal Constitucional (<i>pendent</i>)
2013	Real Decret 609/2013	Recurs del 26 Novembre al Tribunal Constitucional (<i>pendent</i>)

Font: elaboració pròpia

La legislació sobre el sistema de beques a Espanya deriva de l'article 27 de la Constitució de 1978 que garanteix el dret a l'educació. En arribar el PSOE al poder en 1982, el sistema de beques encara datava del sistema ideat pel franquisme al 1961 amb el Patronat d'Igualtat d'Oportunitats i finançat sobre la base d'un impost especial. El ministre del PSOE, José María Maravall encarrega al sociòleg Julio Carabaña la reforma del sistema franquista de beques dissenyant un nou sistema que finalment va quedar regulat pel RD 2298/1983.

Tal i com explica Julio Carabaña, *“la situació era preocupant: el pressupost portava congelat molt de temps i s'havia de decidir si es descentralitzava el sistema o si continuava en l'Administració central”* (Francescutti i González-Calero, 1994). Finalment es va optar per un model centralitzat amb els mateixos criteris per a tota Espanya *“per tal d'evitar que el principi del sistema de beques (la igualtat d'oportunitats) es veiés afectat en cas d'existir criteris distints entre comunitats autònomes”*. **Per tant, l'Estat no va apostar en 1983 per un model federal sinó per un model centralitzat apel·lant a la igualtat simètrica i la distribució unitària.**

No obstant, dos anys més tard, amb el RD 1014/1985 es concedia al País Basc la plena potestat no només de gestionar sinó també d'executar la convocatòria pròpia de les beques i ajudes a l'estudi.

Dos mesos abans de la transferència plena al País Basc (1985), l'Estat havia transferit les beques a la Generalitat de Catalunya sense incloure la convocatòria. Tal i com afirmen les juristes Martí i Roca (2011) *“aquest tracte diferent ha permès que, tot i partir del mateix títol competencial, el País Basc estigui desenvolupant funcions, que, contràriament, s'han negat a Catalunya”*. Des d'aquell moment s'inicia un llarg procés de conflictes competencials Estat-Generalitat que encara no està resolt al 2015

8. UN SISTEMA UNITARI- CENTRALISTA QUE TRANSFEREIX RENDA DELS TERRITORIS RICS ALS POBRES AL MARGE DEL COST DE LA VIDA I LA MITJANA SALARIAL EN CADA REGIÓ

Des de la concepció unitària i simètrica, el sistema de beques existent des del 1983 aconsegueix com a mecanisme distributiu eficaç dels territoris rics que transfereixen renda cap als territoris pobres, però no té en compte el cost de la vida ni la mitjana salarial en cada territori.

El model centralitzat estableix uns límits de renda familiar baixos que són més abundants en les comunitats autònomes més pobres però que exclou una part de les famílies de renda baixa de les comunitats autònomes més riques i amb un cost de la vida més elevat (Illes Balears, Madrid, Navarra, Catalunya o La Rioja).

En el seu estudi sobre la descentralització educativa a Espanya, Bonal i Rambla (2005) demostren la relació inversa que hi ha entre la despesa pública en beques territorialitzada des del Ministeri i la riquesa de les comunitats autònomes expressada en PIB. La correlació entre les dues variables és molt alta (de -0,869). Això implica que:

- ✓ Les més beneficiades pel sistema centralista, amb una clara avantatge sobre la resta, són Andalusia i Extremadura.
- ✓ Especialment ho és Andalusia, amb un PIB regional per càpita molt proper al de Galícia però amb el doble de cobertura als ensenyaments no universitaris respecte a Galícia.
- ✓ Els més perjudicats són, per aquest ordre, els territoris de Navarra, Illes Balears, Madrid, La Rioja i Catalunya.

La tradicional reivindicació catalana per tenir autonomia per determinar els barems de renda ha topat amb el model unitari-simètric que no permet mecanismes de federalització o de subsidiarietat singulars per cada territori. Això perjudica i discrimina les *rendes baixes-no extremes* de les regions riques.

9. CAL INTRODUIR EN EL DEBAT LES MODALITATS DE RECUPERACIÓ DE COSTOS COM LES BEQUES BaFOG D'ALEMANYA QUE NO SÓN PAS CRÈDITS BANCARIS

A Espanya no s'ha obert un debat seriós sobre la recuperació de costos del titulats superiors ni la seva contribució al finançament de l'educació terciària. El retorn privat net de ser graduat superior pels homes a Espanya és 4 vegades superior al retorn públic (en forma d'impostos, cotitzacions, etc). Als països del nostre entorn, no hi trobem una taxa tan alta de rentabilitat privada.

Taula 8. Retorns privats i públics nets d'un home amb educació terciària

	Retorns privats nets (a)	Retorns públics nets (b)	Ratio a/b	Taxa interna de retorn
Estats Units	383.649	198.729	1,93	10,8 %
Regne Unit	248.321	127.919	1,94	26,1 %
Alemanya	210.821	196.986	1,07	11,9 %
França	200.812	103.723	1,93	8,7 %
Portugal	195.937	113.164	1,73	16,1 %
OCDE	185.284	106.346	1,74	11,9 %
Finlàndia	169.019	104.070	1,62	8,3 %
Japó	143.017	67.410	2,12	8,4 %
Espanya	120.545	28.735	4,19	5,6 %

En equivalent a dòlars USA i en comparació amb els retorns de l'educació secundària post-obligatòria
Font: OCDE (2014)

En relació a la inversió pública feta, la taxa interna de retorn a Espanya és del 5,6 %. Tanmateix, la taxa interna de retorn públic a Espanya és inferior a la mitjana de la Unió Europea (12,9%) i a la mitjana OCDE (11,9%). Aquesta taxa indica a quin tipus real s'assoleix el punt d'equilibri de la inversió.

El debat públic no només ha de pivotar entorn els préstecs i crèdits a universitaris. També s'ha de plantejar l'equilibri entre els beneficis públics i privats de l'educació superior. En conjuntures de crisi, són els professionals universitaris qui més mantenen la feina, els salaris i les oportunitats de carrera, ampliant els seus avantatges molt per sobre de la resta de grups laborals però amb un baix retorn públic per la inversió realitzada en la seva formació.

La taula 9 compara el cas de França i Espanya. En igualtat de costos directes i de despesa en beques entre ambdós països, el sistema fiscal i de cotització francès pels titulats superiors és molt superior a l'espanyol i fa elevar els beneficis públics fins els 147.000 dòlars, el doble que l'espanyol, segons les dades de l'OCDE.

Taula 9. Costos i beneficis públics d'un home amb educació terciària (2010)

	França	Espanya
Costos públics i privats		
Costos directes públics i privats	- 31.533	- 31.833
Impostos no recaptats	- 9.599	- 2.577
Despesa en beques	- 3.103	- 3.791
a) Total costos	- 44.236	- 38.201
Beneficis públics		
Impostos sobre la renda	92.737	46.168
Cotitzacions socials	49.562	11.387
Evitació del risc d'atur	5.660	9.381
b) Total beneficis públics	147.960	66.936
Total VAN públic (a-b)	103.724	28.735

En equivalent a dòlars USA i en comparació amb els retorns de l'educació secundària post-obligatòria
Font: OCDE (2014)

França assoleix un major retorn públic dels titulats (103.000 dòlars front els 28.000 dòlars a Espanya) pel seu sistema fiscal més progressiu que no pas l'espanyol. Entre altres efectes, això li permet redistribuir més que a Espanya oferint una major subvenció pública dels preus universitaris:

- els costos directes com les matrícules que han de pagar alumnes i famílies és inferior a França (6.963 dòlars) en relació a Espanya (8.864 dòlars).
- a Espanya les famílies i els alumnes assumeixen el 24% del cost de matrícula dels estudis terciaris però a França tan sols assumeixen el 12,8%.

En conclusió, el debat sobre els preus universitaris no només ha d'estar relacionat amb els seus efectes sobre l'equitat sinó també obrir-se a un plantejament molt més global sobre els costos i beneficis públics. D'aquí que sigui legítim pel cas espanyol, debatre la idoneïtat de:

- Pensar en introduir *mecanismes de recuperació de costos* (com l'esquema BaFÖG d'Alemanya) per incrementar el retorn públic: el 50% de la beca BAFÖG no es retorna i l'altre 50% és un préstec sense interessos que es comença a pagar cinc anys després d'haver finalitzat els estudis amb un màxim de 10.000 euros a retornar a l'Estat.
- Pensar en introduir *preus de matrícula ordinària* que siguin progressius a la renda familiar amb un part retornable al treballar un cop titulat en professions d'acord als estudis realitzats.

Propostes i orientacions

- ✓ L'objectiu de duplicar la inversió en beques per l'any 2020 ha de formar part de l'estratègia catalana dels objectius Europa 2020. Cal arribar a un consens de país que demostrï la inversió en infància i joves com a una prioritat estratègica compartida. Per avançar en aquest consens s'ha de concebre un sistema més obert, equitatiu, diversificat i vinculat a l'èxit i la continuïtat educativa post-obligatòria, característiques que no són pas prou garantides per l'actual sistema.
 - Avui, cal garantir la inversió mínima en beques. En el context de necessitat i crisi actual, cal ampliar el suports i ajuts a l'escolaritat—garantir la totalitat de les beques menjador a la població amb més necessitats
 - Compromisos concrets d'ampliació de les quanties a mida que incrementin els pressupostos educatius.
 - Obligatorietat de les beques menjador i altres ajuts per motius socioeconòmics. A Catalunya, l'administració només té obligació de cobrir aquestes despeses per raons geogràfiques.
 - Tal i com alguns països del nostre entorn estan fent, plantejar seriosament la universalitat (i gratuïtat) del menjador escolar per garantir àpats saludables per a tot l'alumnat, reduint així gestions administratives costoses.
 - Ampliar els conceptes de beques a etapes i espais d'alt valor educatiu: primera infància, colònies i sortides escolars
 - Avaluar sistemàticament els impactes de les beques sobre l'equitat i la qualitat educativa.
- ✓ La Generalitat de Catalunya ha de crear un *Comissionat de Promoció Educativa* de caire interdepartamental (amb els Departaments d'Ensenyament i Economia-Coneixement) per tal de projectar, impulsar i rendir transparència sobre el sistema català de beques. Així quedaria desenvolupat l'article 158.2.b de la LEC (Llei d'Educació de Catalunya) que preveu un sistema propi de beques i ajudes a l'estudi. Aquest Comissionat ha d'unificar les fonts estadístiques sobre beques i ajudes a l'estudi que avui estan separades entre el Departament d'Ensenyament, AGAUR, els Consells Comarcals, ajuntaments i les fonts territorialitzades del Ministeri.
- ✓ Cal aprovar la *renda garantida per famílies pobres amb menors* que integraria totes les prestacions, rendes mínimes i ajudes que avui estan disperses i fraccionades (com les mal anomenades "beques-menjador"). Seria una mesura unificada i gestionada des del Departament de Benestar Social i Família. Englobada en el paradigma de la inversió social anticipativa (Esping-Andersen, 2010), un mesura així podria introduir la condicionalitat relacionada amb el rendiment i l'aprofitament escolar dels fills, bonificant la graduació progressiva primer en l'ESO i després en les titulacions post-obligatòries. El requisit de nacionalitat s'hauria de suprimir per tal d'incorporar a les famílies nouvingudes vulnerables. La renda garantida a les famílies pobres s'ha d'articular i calcular perquè cobreixi els àpats escolars, llibres i materials i les activitats extraescolars, amb un seguiment periòdic dels beneficiaris.
- ✓ Cal impulsar un esquema propi de Garantia Juvenil per re-titular-se en una FP més flexible que recuperi els abandons i els faci guanyar capital social i comunitari. Els recents plans de garantia juvenil per l'ocupació s'han d'orientar cap a la titulació professional i educativa dels joves beneficiaris. Per això cal potenciar els mecanismes de formació-treball-acreditació flexible per tal d'assolir titulacions reglades de FP mitjana. Les accions no han de limitar-se a buscar la primera inserció en un mercat de treball d'alta rotació sinó en garantir un esquema d'acompanyament fins assolir una titulació post-obligatòria. La inscripció no hauria de ser voluntària com passa ara, sinó responsabilitat dels ajuntaments, tal i com es fa als països escandinaus. Gaudir de beca no implicaria tan sols cobrir els costos econòmics sinó també gaudir d'avantatges en el consum cultural, d'arts, museus i espectacles, així com participar en projectes comunitaris d'aprenentatge-servei.
- ✓ Cal multiplicar i diversificar les beques amb tutorització i seguiment al Batxillerat i a la FP entre els fills de famílies de renda baixa, tot incorporant contra-prestacions comunitàries. Repetir curs al

Batxillerat o no superar un mínim de crèdits a la FP no hauria de ser motiu d'exclusió de beca com passa actualment. Al contrari, s'han de crear modalitats singulars de *beca de reforç* que incentivin la via lenta i/o la continuïtat fins la graduació al Batxillerat amb un pla personalitzat. No es tractaria només d'una transferència monetària per a cobrir costos directes, indirectes o d'oportunitat sinó que també inclouria avantatges en el consum cultural, d'arts, museus i espectacles, participant també en projectes d'aprenentatge-servei. Les *beques de reforç* s'haurien d'activar durant el primer trimestre de curs per part del professorat dels centres amb una barem de rendes familiars a determinar.

- ✓ Al no ser la FP Superior una etapa gratuïta i donat l'èxit d'inserció ràpida en el mercat de treball dels seus graduats podria experimentar-se un esquema parcial de préstec similar al BAFöG alemany. Les especialitats més cotitzades podrien tenir una part de beca no retornable i una altra part retornable a baix interès i a llarg termini. Alhora, les beques en la FP Superior han de ser compatibles amb els treballs esporàdics i precaris de baix salari per tal de poder cobrir els costos d'oportunitat amb l'objectiu preferent de titular-se i no abandonar.
- ✓ En l'àmbit universitari seria aconsellable obrir un debat fonamentat en torn a tres qüestions que acostumen a barrejar-se:
 - Els preus de la matrícula ordinària (no pas la bonificada ni la de becari) haurien de funcionar amb una escala de detraccions per renda familiar, per rendiment acadèmic i per lloc de residència de la família. De tal forma que els fills de famílies modestes i aprofitament acadèmic d'aprobat però sense beca ni exempcions podrien tenir un bonificació total de la matrícula ordinària. En canvi, els fills de famílies acomodades i baix rendiment acadèmic haurien de pagar el preu íntegre. Seria una mesura més equitativa de finançament que l'actual sistema de preus.
 - La cobertura i les quanties de les beques en els graus, màsters i doctorats haurien d'augmentar per cobrir la major demanda potencial que avui queda fora dels barems de renda del decret Wert (RD 609/2013). En lloc de mantenir aquest decret, una proposta més coherent i equitativa és establir un nou sistema de màxima progressivitat com el proposat per Hernández Armenteros i Pérez García (2013) amb un llindar mínim que és un 42% superior a l'establert pel decret Wert (v. pàg. 117 de *Les beques a examen*). A més, Catalunya ha de tenir capacitat per establir els seus propis barems vinculats al cost de la vida i la mitjana salarial. Per últim, caldria crear una *beca-salari* mensual pels estudiants situats en el nou llindar de renda més baixa, d'acord amb l'IPREM (Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples).
 - Donat el baix retorn públic i l'alt benefici privat dels llicenciats a Espanya en relació a la resta de països del nostre entorn, convé introduir mecanismes de recuperació de costos amb un esquema similar al BAFöG alemany en les especialitats més cotitzades en el mercat de treball. Les enginyeries serien un bon terreny de proves donat l'alt cost directe i d'oportunitat d'uns estudis que són molt llargs però que generen una alta rentabilitat futura. El BAFöG alemany combina una meitat de la beca no retornable i una segona meitat retornable amb favorables condicions un cop han passat 5 anys de la graduació. Així augmenta la probabilitat d'una bona inserció professional que garanteix el retorn de part dels costos públics dels becaris.
- ✓ Cal crear un *Registre de Becaris* que unifiqui tots els ensenyaments amb un sistema àgil que informi del dret a beca en el mateix moment de les matriculacions (sigui en els ensenyaments universitaris com en els no universitaris). Implicaria interconnectar les bases de dades per tal d'oferir un servei fàcil de tramitació, registre i recuperació d'alumnes i famílies que no demanen beca malgrat tenir-ne dret.

ANNEX. ALGUNS EXEMPLES DE POLÍTIQUES I MODELS INTERNACIONALS PER REPENSAR ELS AJUTS I BEQUES

El projecte Alterbeques.cat recull i analitza models i innovacions en beques i suports a la formació d'arreu del món. Aquí en trobareu alguns que tenen l'objectiu d'obrir el debat i inspirar possibles solucions als reptes actuals

Beques menjador obligatòries: criteris geogràfics, motius socio- econòmics i familiars o per a tothom?

Existeixen importants diferències entre CCAA i també a nivell internacional en els criteris utilitzats per concedir beques menjador i en el tipus d'ajuts que s'atorguen.

A Catalunya: prima el criteri geogràfic

- A Catalunya tenen dret a rebre un ajut obligatori de menjador i de transport tots aquells alumnes que han de desplaçar-se per manca d'oferta escolar en el seu municipi. En canvi, **els ajuts per motius socioeconòmics o familiars no són ajuts obligatoris**; a més, la major part de les vegades només cobreixen una part del cost del servei, la qual cosa fa que les famílies més desfavorides hi renunciïn perquè no poden cobrir la resta. D'altra banda, sovint se'n critica una certa discrecionalitat en els criteris d'assignació.

Ajuts obligatoris per motius socio-econòmics

- A la majoria dels països europeus, l'Estat finança una part del servei de menjador i les famílies cobreixen la resta, i en alguns països (França, Itàlia, Irlanda, Anglaterra) les famílies que no poden assumir la totalitat dels costos del servei de menjador reben ajuts de menjador per part de l'Estat.
- Al Regne Unit les persones que reben algun tipus de subsidi estatal (subsidi d'atur, ajuts familiars o de renda mínima), les famílies que tenen una renda inferior a 16.190£ o els beneficiaris d'asil tenen dret a la gratuïtat del servei de menjador per als seus fills. A França, es donen ajuts de menjador ("*aide pour la cantine*") als alumnes de famílies desfavorides, i les concedeix el director o directora de l'escola, que és qui informa a les famílies sobre la existència dels ajuts i les condicions per a accedir-hi.
- En algunes CCAA (Andalusia, Cantàbria, Castella Lleó, Castella la Manxa, Extremadura, Galícia o Múrcia) a més dels ajuts a l'alumnat que s'ha de desplaçar fora del seu municipi per estudiar s'estableixen ajuts obligatoris per a aquells alumnes que reuneixen determinades circumstàncies socials i personals (alumnat amb necessitats educatives especials, alumnat en situació de risc social, alumnat amb nivells de renda familiar baixos, alumnat en situació d'acolliment familiar o residencial, alumnat de famílies nombroses, famílies monoparentals, etc.).

Subvencions directes a les escoles. El National School Lunch Program

- Als EE.UU, el *National School Lunch Program* subvenciona a les escoles per que proveeixin àpats a baix cost o gratuïts per als seus alumnes. Aquest programa inclou també el finançament dels "snacks" que es serveixen en activitats extraescolars fins als 18 anys. Tots els alumnes de les escoles que participen en el programa es beneficien de la subvenció: els fills de famílies amb rendes inferiors al 130% del nivell de pobresa no han de pagar pel servei, els que tenen rendes entre el 130 i el 185% del nivell de pobresa accedeixen a preus reduïts i els fills de famílies amb imports superiors a aquest percentatge paguen el preu total tot i que es tracta igualment de preus subvencionats. Així mateix, a les àrees on hi ha un 50% d'estudiants beneficiaris d'àpats gratuïts poden oferir tots els "snacks" gratuïtament.

Breakfast clubs

- Cada cop hi ha més països on s'estan instaurant els ajuts d'esmorzar ("breakfast clubs"), oferint esmorzar a l'escola per garantir que tot l'alumnat faci aquest àpat. Aquests programes incorporen subvencions per a aquells alumnes que provenen d'entorns familiars econòmicament desfavorits.

Gratuïtat del servei de menjador

- Als països nòrdics, com Suècia i Finlàndia, el cost del servei de menjador es considera un servei educatiu i per tant és gratuït per a tots els estudiants, independentment del seu nivell d'ingressos.

Ajuts a l'estudi: una eina útil per lluitar contra l'abandonament escolar en els estudis post obligatoris

Tot i que s'ha demostrat que els ajuts a l'estudi poden resultar útils per lluitar contra l'abandonament escolar prematur, al oferir als alumnes procedents d'entorns socioeconòmics desfavorits recursos per a cobrir les despeses associades a l'educació post obligatòria i a compensar el cost-opportunitat de l'educació, aquestes mesures són relativament poc utilitzades.

Beques de manteniment

- Un bon exemple d'aquest tipus d'ajuts eren les beques de manteniment, que van estar vigents entre 2009 i 2012. Estaven dirigides a alumnat de programes de qualificació professional inicial amb especials dificultats econòmiques i s'abonaven de forma fraccionada de manera que el segon pagament quedava condicionat a l'aprofitament acadèmic de l'alumne durant el curs. A partir del curs 2013-2014 van ser substituïdes per una beca que funciona amb els mateixos criteris que la resta dels estudis post obligatoris, deixant d'atendre als objectius per als que van ser creades.

Junta d'Andalusia. Beca 6000

- És una beca adreçada a l'alumnat procedent de famílies amb baixos nivells d'ingressos i té com a objectiu facilitar la continuació dels seus estudis de batxillerat o formació professional, compensant l'absència d'ingressos per no estar realitzant cap activitat laboral. A més de no treballar ni estar desocupats i reunir uns ingressos familiars inferiors per sota del llindar de pobresa (7.306,50 en una llar de 4 membres), l'obtenció de la beca per part de l'alumnat depèn de la seva assistència a classe i del seu rendiment acadèmic. L'import total de la beca és de 6.000€ per curs acadèmic, a raó de 600€ mensuals, i disminueix a menys de la meitat si l'alumne suspèn alguna matèria al juny.

Junta d'Andalusia. Beca Adriano

- Té com a objectiu facilitar la permanència al sistema educatiu dels alumnes procedents d'entorns desfavorits que no aconsegueixen el rendiment acadèmic exigut per la normativa de beques. Per accedir, es requereix una nota mitjana superior a cinc i inferior a la exigida per la normativa de beques fixada pel Ministeri, i es rebaixa la càrrega lectiva exigida per poder optar a la beca.

Regne Unit. Beques de manteniment a l'estudi (Education Maintenance Allowances)

- Beques adreçades a estudiants entre 16 i 19 anys procedents de famílies amb baixos ingressos amb l'objectiu de que continuïn els estudis durant l'etapa post-obligatòria. Consisteixen en una prestació setmanal d'un màxim de 30 £, vinculada a requisits com l'assistència a classe, el bon comportament i la realització de les tasques assignades i que pot incrementar-se si els estudiants obtenen bons resultats acadèmics o si decideixen realitzar estudis superiors. Segons l'evidència disponible aquest programa, que va ser dissenyat amb l'objectiu de reduir l'abandonament escolar, ha tingut un impacte molt positiu, doncs han repercutit en una millora de la puntualitat, disminució del absentisme escolar i millora dels resultats acadèmics. Tot i això, al 2011 es va eliminar a Anglaterra per motius econòmics, i actualment només està vigent a Irlanda, Gales i Escòcia.

Dinamarca. Ajuts universals fins als 20 anys

- Als països nòrdics l'accés a l'educació post-obligatòria es considera un dret ciutadà i, com a tal, tota la població es beneficia d'ajuts per a l'educació vinculats al seu nivell de renda. A Dinamarca per exemple, els estudiants que realitzen educació post-obligatòria reben un ajut universal fins als 20 anys. L'ajut està vinculat a la renda familiar, de manera que els fills de les famílies més acomodades reben una quantitat menor i a mesura que baixa el nivell de renda la quantitat de l'ajut va augmentant.

Finançament per l'accés a la Universitat. Models i mesures per facilitar l'accés a la Universitat

Dins aquest context, existeix una gran diversitat de models i de mesures per a finançar els estudis universitaris.

N'apuntem alguns.

Matrícula gratuïta i sistema de beques universals

- En molts països europeus la matrícula és gratuïta o comporta el pagament de taxes molt baixes, sent l'Estat qui finança el cost de la matrícula universitària.
- Als països nòrdics (Noruega, Suècia, Finlàndia, Dinamarca i Àustria) a més, existeixen sistemes de beques universals per a estudiants a temps complert, que els permeten cobrir els costos associats a la realització dels estudis i les despeses bàsiques de manteniment.

Préstecs a baix interès

- Crèdits a baix interès directament subvencionats per l'Estat o gestionats per institucions financeres. Presenten les característiques habituals dels préstecs bancaris però estan avalats per l'Estat, que respon en casos d'impagament i que subvenciona una part dels interessos. Això permet que els estudiants puguin accedir a taxes d'interès inferiors a les de mercat. En molts països (sobre tot en l'àmbit anglosaxó) els estudiants financen els seus estudis a través d'aquests crèdits, que retornen un cop han finalitzat la seva formació. Val a dir que en als EE.UU la extensió d'aquest tipus de préstecs ha generat un problema a nivell nacional, degut a la impossibilitat dels estudiants de tornar els crèdits: el creixement del preu de les matrícules unit a les dificultats per accedir al mercat de treball dels joves en els darrers anys, explica entre d'altres la magnitud del problema. A inicis del 2014, el deute estudiantil als Estats Units era de 1,1 bilions de dòlars.

Préstec renda

- Es tracta de préstecs vinculats al futur nivell de renda de l'alumne, que pot obtenir el préstec en el moment d'iniciar els estudis però no l'ha de retornar fins que s'insereixi en el mercat laboral, pagant un percentatge del seu salari durant un termini de temps determinat. Al estar vinculat a la renda, l'estudiant no està obligat a retornar la totalitat del préstec sinó únicament el que la seva situació laboral li permeti.

Pagament de la matrícula en diferit, vinculada als ingressos

- Amb aquest sistema els estudiants no han de pagar les taxes en el moment d'entrar a la Universitat sinó que ho fan un cop s'han graduat, a través dels impostos. Això comporta que, independentment del preu que fixi cada Universitat, el cost final real que ha de suportar l'estudiant sigui variable, doncs dependrà de quin sigui el seu sou un cop hagi finalitzat els estudis. Aquest és el model que s'està aplicant actualment al Regne Unit, després de la reforma del seu sistema de taxes i de finançament dels estudis superiors al 2012.

Desgravacions fiscals

- Les desgravacions fiscals poden constituir una mesura efectiva per reduir els costos de l'educació superior a través de beneficis fiscals als estudiants i les seves famílies. Un exemple és l'American Opportunity Tax Credit (AOTC), una de les mesures llençades pel president Obama per reduir els costos de la educació superior als EE.UU. Consisteix en un reemborsament de les despeses derivades dels estudis, fins a un màxim de 2.500\$ anuals en funció de la renda, durant quatre anys. Els qui s'acullen a aquesta mesura poden arribar a estalviar-se fins a 10.000\$ en impostos en quatre anys.

Aquest tipus de mesura és especialment beneficiosa per al contribuent en tant en quant no es tracta d'una desgravació sobre la base imposable sinó d'un reemborsament directe. Per tant, en lloc de reduir els ingressos subjectes a impostos el que fa és restar el crèdit de manera íntegra en la quantitat a pagar en concepte d'impostos.

Fons capitalitzables o comptes individuals de formació

- Instrument bancari d'estalvi que funciona com un crèdit habitatge, permetent a les famílies estalviar per a l'educació dels seus fills i beneficiar-se de desgravacions fiscals per aquest estalvi. Aquests incentius fiscals permeten a les famílies anar estalviant, al llarg dels anys, els diners que necessitaran per pagar els estudis dels seus fills i, al mateix temps, obtenir un benefici fiscal derivat d'aquest estalvi. Són fons administrats per l'Estat, que proporcionen importants beneficis fiscals i que poden estar vinculats a altres avantatges com ara accés a beques o protecció de creditors.

Un exemple d'aquest tipus de crèdit és el Pla 529 molt implantat als EE.UU, on més de 12 milions de famílies

depenen d'aquests plans per enviar als seus fills a la Universitat.

Impost al titulat

- L'impost al titulat funciona de manera similar a un préstec, amb la característica que la devolució s'efectua a través dels impostos un cop l'estudiant s'ha incorporat al mercat de treball. Amb aquesta mesura el que es pretén és repercutir el finançament de la formació superior en aquelles persones que se'n beneficien de manera directa, enlloc de repercutir-ho sobre tota la població. Aquest plantejament parteix de la base que les persones que obtenen una titulació universitària estan en condicions d'obtenir ingressos superiors a d'altres grups, i que, per tant, han de contribuir en la inversió realitzada per l'Estat, retornant els fons que aquest va anticipar per a la seva formació.

Crowdfunding

- Préstecs col·laboratius, en els que una persona fa un préstec a una altra persona o institució fora dels canals habituals dels bancs i rep a canvi un interès. Des del punt de vista del finançament de la formació, el finançament col·lectiu en forma de préstec podria constituir una fórmula per facilitar l'accés a la formació superior a persones amb dificultats econòmiques per accedir a la Universitat o per pagar els costos relacionats amb els estudis (manteniment, alimentació, despeses i cost oportunitat d'estudiar enlloc de treballar).

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill